

щорічно до 3% коренеплодів. Інтенсивніший розвиток хвостової гнилі відмічався в посівах цукрових буряків Хмельницької (8%), Івано-Франківської (6%) та Черкаської (5%), областей.

Некрозом судинно-волокнистих пучків, як і в минулі роки, уражувалося понад 3% коренеплодів в усіх зонах бурякосіяння.

Парша звичайна, яка нерідко спричинює загнивання коренеплодів, проявилася на 4% рослин цукрових буряків. Інтенсивний розвиток парші зафіксовано в Київській (17%), Хмельницькій (10%) та Тернопільській (8%) областях.

Пояскова парша виявлялася на коренеплодах цукрових буряків у господарствах Лісостепу та Полісся. Найбільший її розвиток зафіксовано в посівах Хмельницької (8%) та Львівської (5%) областей.

Дуплистість проявилася переважно на гібридах іноземного походження, нерідко спричиняючи їх загнивання. Найбільшу кількість дуплистих коренеплодів виявлено в Хмельницькій (5%), Черкаській (5%), Київській (4%), Львівській (4%) та Тернопільській (4%) областях.

Інтенсивність розвитку хвороб кореневої системи залежить від ряду чинників, а саме: погодних умов, агротехніки вирощування культури, стійкості гібридів та сортів до ураження ґрунтовими мікроміцетами того чи іншого регіону. В обмеженні розвитку гнилей коренеплодів цукрових буряків під час вегетації основну роль відіграють агротехнічні заходи вирощування культури, а саме: чергування культур у сівозміні (особливо у регіонах, де гнилі проявляються досить інтенсивно, цукрові буряки слід повертати на попереднє місце не раніше, як через чотири - п'ять років), висівати по кращих не тільки попередниках, але й передпопередниках. Суттєве значення для підвищення стійкості рослин проти ураження ґрунтовими патогенами є забезпечення культури необхідними елементами живлення.

Анотація

У статті викладено стан розвитку хвороб у 2014 році та прогноз їх появи у поточному році.

Анотація

В статье изложены состояние развития болезней в 2014 году и прогноз их появления в текущем.

Annotation

The article deals with the state of development of diseases in 2014 and gives prognostification of their occurrence in the current year.

УДК 633.63:632.7

ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ І РОЗМНОЖЕННЯ ШКІДНИКІВ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ НА 2015 РІК

САБЛУК В.Т.-

зав. відділу фітопатології і ентомології, доктор с.-г. наук, професор

ГРИЩЕНКО О.М.-

заст. зав. відділу фітопатології і ентомології, к. с.-г. наук (ІБКЦБ)

Спеціалісти Головердержзахисту Мінагрополітики України разом із науковцями інститутів та дослідних установ НААНУ, зокрема, й ІБКЦБ, щорічно розробляють прогноз стосовно того, яких «сюрпризів» слід чекати від численних видів спеціалізованих комах-фітофагів, різноманітних хвороб та бур'янів під час вегетації рослин, у т.ч. й цукрових буряків.

Як відомо, цукрові буряки можуть пошкоджуватися більше ніж 250 шкідниками. Найпоширеніші й особливо шкідливі - довгоносики, дротяники, бурякові блохи, бурякова крихітка, попелиця, мінюча муха, щитососка, мертвоїд, метелик лучний, гусениці совок, кліщ, бурякова нематода та ін.. Отже, які найбільш шкідливі комахи загрожуватимуть сходам та молодим рослинам, а також які обрати агротехнічні заходи захисту рослин, спрямовані на створення кращих умов для їх розвитку, підвищення стійкості до дії шкідливих організмів й отримання високого й якісного врожаю у 2015 році?

Звичайний буряковий довгоносик поширений у всіх регіонах України, але найнебезпечнішим для посівів цукрових буряків він є у центральних і прилеглих до них південних та південно-східних областях, де щорічно відмічається підвищена його чисельність і шкідливість.

У минулому році пробудження і вихід з ґрунту жуків звичайного бурякового довгоносика розпочався на початку другої декади квітня, що на рівні позаминого року. Особливості кліматичних умов середини квітня у деяких областях (Київська, Полтавська та ін.) сприяли виходу із місць зимівлі і розселенню шкідника у стислі строки. За зимовий період смертність довгоносиків була в межах 5-20% в основному від грибкових захворювань.

Чисельність шкідника на буряковищах складала 0,3-0,5, максимально 1,0-3,0 екз. на кв. м.

Із встановленням теплої погоди (кінець квітня - середина травня) розпочався активний вихід із ґрунту і масовий літ жуків з інтенсивністю 1-6, поде-

куди - 10 (Київська, Черкаська обл.) екз. у полі зору за 10 хвилин спостережень. На 40-100% площ у більшості центральних лісостепових та прилеглих буряко-східних областях у період масового розселення довгоносиків ураховувалося на кв. м 0,2-2,0, максимально 2-3, осередками в окремих районах Київської, Черкаської, Полтавської областей 4-10 жуків, які пошкоджували 5-15% рослин переважно у слабкому (95%) і середньому (5%) ступенях.

Погодні умови другої половини літа сприяли інтенсивному розвитку звичайного бурякового довгоносика. За даними осінніх обстежень цим шкідником було заселено 65% бурякових площ з середньою чисельністю 1,1 (жуки, лялечки), макс. 4-6 (Київська, Полтавська обл.) екз. на кв. м. У господарствах Київської, Полтавської, Черкаської та Чернігівської областей за 54-95 відсотковою заселеністю площ цукрових буряків звичайним буряковим довгоносиком у зиму пішло понад 3-6 жуків на кв. м.

Під час осінніх розкопок жуки у популяції склали 74%, лялечки 13%, личинки 9%. У цілому, в полях бурякових сівозмін шкідником заселено 10% від обстежених 533,3 тис. га сільгоспугідь за середньою чисельністю 0,5-1,0, максимально 4 екз. на кв. м, що дещо менше попередніх років. Порівняно з минулим роком, площі, заселені довгоносиком з чисельністю до 0,5 екз. на кв. м, збільшились на 5%, з чисельністю 0,6-2 екз. на кв. м на 1%, а з чисельністю 2,1-5 екз. на кв. м зменшились на 1%.

Стан популяції довгоносика характеризується високою життєздатністю: основна маса комах у доброму фізіологічному стані, має достатню кількість жирового тіла, статевий індекс нахилений у бік самиць, тому у 2015 р. передбачається значна щільність і шкідливість фітофага у визначеному його ареалі (Київська, Полтавська, Черкаська, Сумська, Чернігівська обл.) насамперед за сприятливих умов перезимівлі та у період виходу жуків з ґрунту. Збереженість сходів від цього фітофага гарантується за умов використання для сівби цукрових буряків насіння, що оброблене захисно-стимулюючими речовинами, а також дотримання технології вирощування культури відповідно до зони бурякосіяння. За потреби, коли щільність популяції шкідника значно перевищуватиме ЕПШ і він загрожуватиме посівам, не виключається необхідність у проведенні наземного обприскування рослин рекомендованими інсектицидами, водночас віддаючи пе-

ревагу використанню їх композицій з метою виключення виникнення резистентних популяцій проти того чи іншого хімічного препарату.

Сірий буряковий довгоносик у минулому році найбільшої шкоди посівам цукрових буряків завдавав у Київській, Черкаській, Харківській та Сумській областях, де ним було заселено 20-100% бурякових площ за середньої чисельності 0,1-0,5, макс. 1,0-2,0 екз. на кв.м і пошкоджено 3-5, макс. 6-15 відсотків рослин у слабкому ступені. Осінніми обстеженнями шкідника виявлено у всіх бурякосійних регіонах, де ним заселено 11% обстежених площ за середньої чисельності 0,5 екз. на кв. м. В окремих областях, таких як Вінницька, Сумська, Житомирська, Хмельницька, Харківська у ґрунті виявлено в середньому 0,2-0,6, макс. 2 екз. жуків сірого довгоносика на кв. м. У 2015 році у цих та ряді інших, передусім, лісостепових та поліських областях існує велика ймовірність збереження значної чисельності сірого довгоносика, особливо, у тих господарствах, де поля сівозміни забур'янені осотом, березкою, гірчаком та іншими рослинами, якими він живиться.

Буряковий довгоносик-стеблоїд у господарствах Харківської і Полтавської областей заселив 42-60% бурякових площ за середньої чисельності 0,1-0,3, макс. - 0,5-2 екз. на кв. м, де пошкоджено до 5% рослин у слабкому ступені.

Осінні обстеження показали значну кількість шкідника (серед. - 0,7, макс. - 2,0 екз.) в місцях його зимівлі - на не угіддях, лісосмугах, багаторічних травах. Тому у 2015 році, навіть за несприятливих умов перезимівлі, можна очікувати суттєвої шкідливості фітофага у посівах цукрових буряків, передусім на території Харківської та Полтавської областей.

Бурякові блішки. Розселення блішок з місць зимівлі відбувалося у традиційні строки - цьому сприяла тепла і суха погода початку весни. У фазу 1-2 пар листків цукрових буряків активність блішок знижувала прохолодна погода першої половини травня. Заселено 15-100% бурякових площ за середньої чисельності - 1,5-5,0, макс. 6-8 екз. на кв. м. і пошкоджено 5-20% рослин у слабкому ступені. У Черкаській і Кіровоградській областях пошкоджено 27,5-33,0% рослин, у тому числі 65% у слабкому і 35% у середньому ступенях. Шкідливість фітофага суттєво знижувала токсикація рослин захисно-стимулюючими речовинами та подекуди наземними хімічними обробками посівів проти довгоносиків.

Нове (літне покоління) у серпні налічувало у середньому 1,5-3,0, макс. 5,0-6,0 екз. на рослину.

Зимуючий запас блішок становить 1,5 - 6,0 екземплярів на кв. м, що в межах багаторічних показників.

На весні поточного року загроза сходдам цукрових буряків від них можлива у всіх зонах бурякосіяння і корегуватиметься погодними умовами, токсика-

цією рослин системними препаратами та обробкою посівів цієї культури інсектицидами проти інших шкідників.

Щитоноска (бурякова, лободова) за невисокої щільності (в середньому 0,2-0,5 екз. на кв. м.) заселили 2-60% посівів цукрових буряків і в 2014 році господарського значення не мали. Лише в осередках Кіровоградської, Харківської, Хмельницької, Чернівецької і Чернігівської обл. за чисельності 1,0-3,0 екз. на кв. м. вони пошкодили 1-5% рослин у слабкому ступені.

За результатами осінніх обстежень виявлено 24% площ, заселених щитоносками за середньої чисельності 0,4 екз. на кв. м., що нижче за багаторічні показники. У більшості областей переважала лободова щитоноска (60-100%).

У 2015 р. за сприятливих погодних умов (помірно тепла та волога погода) щитоноска можуть представляти загрозу посівам цукрових буряків в осередках, перш за все за умов неякісної обробки насіння цієї культури інсектицидами, а також на полях, засмічених лободовими бур'янами.

Бурякова крихітка у минулому році у фазу «вилочки» другої пари листків цукрових буряків пошкодила у слабкому ступені 2-8% рослин на 15-100 відсотках площ за середньої чисельності 3-50, максим. у вогнищах Вінницької обл. до 250 екз. жуків на кв. м.

Зимуючий запас шкідника дещо нижчий від минулорічних показників і становить в середньому 26, максимум у Львівській, Вінницькій, Івано-Франківській, Тернопільській областях - 30-50, у вогнищах Вінницької області 100-400 екз. на кв. м.

У 2015 році за умов ранньої теплої та вологої весни високий ступінь загрози сходам від бурякової крихітки існуватиме у зазначеному регіоні.

Мертвоїда (темний, матовий, голий) за щільності жуків 0,1-0,2 екз. на кв. м.) пошкоджено 0,5% рослин цукрових буряків у слабкому ступені у Тернопільській області. За даними осінніх обстежень чисельність жуків цих фітофагів у місцях зимівлі становила 0,1-0,2, екз. на кв. м. У 2015 р. за умов теплої і вологої погоди навесні - початку літа можливе формування осередків підвищеної їх чисельності й шкідливості.

Попелиця бурякова листкова в окремих областях заселила 28,0-64,8% посівних площ і 6,1-11,8% рослин в крайових смугах та 1,6-3,2% у середині полів. Заселення посівів фітофагом відмічено у II-III декадах травня. Найбільше заселених попелицею полів цукрових буряків відмічали у Київській, Вінницькій, Хмельницькій та Тернопільській обла-

Анотація

У статті проаналізовано складові появи, розвитку й розмноження шкідників цукрових буряків у 2015 році.

Анотація

В статье проанализированы составляющие появления, развития и размножения вредителей сахарной свеклы в 2015 году.

Annotation

The paper analyzes the components of the emergence, development and propagation of sugar beet pests in 2015.

стях. У більшості областей через несприятливі для розвитку шкідника умови, а також інтенсивне ураження комах ентомофагами і ентомофторозом (чисельність ентомофагів становила 0,7-3,9- екз./рослину) стримували масове розмноження шкідника.

Осінніми обстеженнями рослин-господарів (бруслина, калина, жасмин) виявлено 14-113 яєць на 1 пог. м. гілок. Тому за сприятливих умов перезимівлі, теплої та помірно-вологої погоди у весняно-літній період можливий спалах масового розмноження та значної шкідливості попелиці листкової бурякової у посівах цукрових буряків у більшості бурякосійних областей, передусім лісостепової зони.

Попелиця коренева бурякова заселила 10,7-42,4% площ посівів цукрових буряків у Черкаській, Кіровоградській, Київській областях, пошкодивши до 7,1% рослин.

У 2015 р. шкідливість фітофага мало ймовірна в першу чергу через повсюдне використання для сівби насіння цукрових буряків, обробленого інсектицидами, проте враховуючи високі репродуктивні можливості кореневої попелиці, можливе осередкове підвищення її чисельності й шкідливості у лісостепових та степових областях.

Мухи мінуючі бурякові практично не мали господарського значення через незначну їх чисельність, яка у минулому році не перевищувала 0,7-4,0 екз. личинок на 1 рослину на 31,0-46,5%, заселених фітофагом площ в Черкаській, Київській, Вінницькій, Хмельницькій, Тернопільській і ряді інших областей лісостепової зони.

Зимуючий запас мінуючих мух становить 0,7-1,0 подекуди у Тернопільській, Хмельницькій, Житомирській областях 1,4-3,0 пупаріїв на 1 кв. м, що на рівні минулорічних показників. У 2015 р. значної чисельності мінуючих мух не очікується, проте за сприятливих умов перезимівлі, помірно вологої та достатньої кількості тепла протягом вегетаційного періоду в осередках можливе незначне наростання їх чисельності.

Міль мінуюча бурякова виявлена у деяких бурякосійних областях (Черкаська, Вінницька, Кіровоградська) на 12,6-28,0 обстежених площ з допороговою чисельністю 2-3 гусениці на 1 рослину на 3-15% заселених фітофагами.

У поточному році відсутності збільшення чисельності молі мінуючої бурякової у більшості областей Степу і Лісостепу мало ймовірно, проте необхідно постійно проводити спостереження за її розвитком.